

HACI BEKTAŞ VELİ

VE GÜNÜMÜZ

Alemdar YALÇIN *

In this article, the author evaluates the Hacı Bektash's ideas for today's society. According to the author, Hacı Bektash's ideas may give a new direction to the today's society and may solve some of the social problems. By investigating his ideas, Hacı Bektash may be the source of a new Turkish civilization.

- G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcı

'Yüreğin sağ kulağında yedi kale vardır.

Hak sübhanehu ve ta'ala her kalede

bir muhafızı vekil kılmıştır. O muhafızların

adı bir bir belirtilmiştir:

İlk muhafızın adı ilimdir.

İkinci muhafızın adı cömertliktir.

Üçüncü muhafızın adı hayattır.

Dördüncü muhafızın adı, sabırdır.

Beşinci muhafızın adı, perhizkârlıktır.

Altıncı muhafızın adı korkudur.

Yedinci muhafızın adı edeptir."

Hacı Bektaş Veli

Medeniyetleri kuran ve yükselten insandır. İnsan hayatı ve kendisini ne zaman doğru tanımış ve bütün hareketlerini buna göre ayarlamışsa, büyük medeniyetler oluşturmuştur. Kendisini ve hayatı değerlendirmekte ne zaman yanlışlıklara düşmüşse o zaman da kurduğu büyük medeniyetleri yıkmış ve yok etmiştir. Bu yok oluş, yalnızca medeniyetlerin yok oluşunu değil, insanı da düşkünlerin en düşkününe hâline gelmesi ve başka toplumların veya insanların ayakları altında yok oluşunu doğurmuştur. İnsanlık tarihi bu olayların yer yer gurur verici ve yer yer de tüyler ürpertici örnekleriyle doludur.

Türk toplumu da İnsanlık tarihi içinde yüksek medeniyetler oluşturmuş, sayılı toplumlar arasında yer almıştır. Oluşturduğu yüksek medeniyetlere bir bütün olarak bakan bazı araştırmacılar, bu bütün içerisinde her zaman çok önemli bir ayrıntıyı kaçırmışlardır. Bu ayrıntı ise o medeniyetlerin oluşmasını sağlayan çok önemli bir çekirdektir.

Medeniyetler, kuruluş amaçları ve hareket noktalarının başlangıcı ile değerlendirilirler ve diğer medeniyetlerle karşılaştırılırlar. Bizim medeniyetlerimizin başlangıç noktası da insan; bitiş noktası da insandır.

Bilindiği gibi bazı medeniyetler temelinde kan ve göz yaşı bulunan büyük eserleriyle tanınırlar. Binlerce insanın köleleştirildiği ve çalıştırıldığı bu mede

--- 32 ---

nyetlerden kalan eserleri hayranlıkla seyreden insanoğlu, onun perde arkasındaki gerçekleri de incelediği zaman bu kan ve göz yaşını hemen görecektir.

Bizim kurduğumuz medeniyetlerin büyük bir kısmı başlangıç ve bitiş noktası olarak insanı almış olduğu için kuruluşu ve kendisini koruyarak varlığını sürdürmesi esnasında zaman zaman güç kullanmışsa da insanların kanı ve gözyaşı pahasına ayakta durmamıştır. Oysa günümüz batı medeniyeti de dahil olmak üzere birçok geçmiş medeniyetin büyük eserleri milyonlarca insanın kanı, teri ve gözyaşına dayanmaktadır.

9. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar geçen altı yüzyıl içinde beş büyük dünya devleti kuran Türk toplumu, bu medeniyetlerin özüne hep insanı koymuştur. Bunu bu yüzyıllar arasında ortaya koyduğumuz eserlerden rahatlıkla görmemiz mümkündür.

Asya'nın ortalarından Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafya parçasına yayılan bu anlayışların özü, bazı büyük düşünürlerimize göre insanda bulunması gereken on meziyetin eğitilmesine, bazılarına göre ise aşağı yukarı aynı temayı işleyen altı temel niteliğin eğitilmesine dayanmaktadır. Bu düşünceler yalnızca kitaplarda kalmamış, köylerde köy odalarında, yaylalarda büyük meydan çadırlarında şehirlerde esnaf teşkilatlarında anlatılmış, insanlar eğitilmiş ve konulan prensipler hayata geçirilmiştir.

Bunun içindir ki, Türk topluluklarının yaşadıkları bölgeler dünyanın en zengin ve varlıklı insanların yaşadığı bölgeler olmuştur. Bütün bu bilgilere sadece bizim tarihlerimizde değil, yabancı gezgincilerin gözlemlerinde de rastlamamız mümkündür.

Bilgiye ulaşma konusunda büyük bir çaba gösterilmiş, Semerkant, Buhara, Taşkent, İsfahan vb. büyük şehirler yanında Anadolu'nun birçok büyük şehri bir bilim merkezi olmuştur. Tıptan astronomiye bir çok bilimlerin eğitimini veren Sivas, Tokat, Amasya, Kırşehir, Kayseri ve Konya'da medreseler açılmış, bu medreselerin bir kısmında en hassas cerrahî operasyonların yapılabildiği hasta haneler kurulmuştur. Amasya'daki Darüşşifalarda 150' ye yakın hastalığın teşhisi yapılmakta ve bu hastalıkların tedavisi gerçekleştirilmekteydi. Üstelik bu teşhis ve tedavi yöntemleri kitap hâline getirilmiştir. Bunlardan bir kısmının batı ülkelerinde ders kitabı olarak okutulduğunu sanırım söylememize gerek yoktur.

Bütün bu gelişmelerin özünde yatan ve hepimizin gözünden kaçan nokta, bu dönemde geniş halk kitlelerini etkileyen ve yöneten büyük düşünce adamlarımızın yetiştirilmiş olmasıdır. Bugün de bu, insanlara ihtiyacımız vardır. Bu insanlar seçkinci, kendisini halkından soyutlanmış kimseler değil, halkının vicdanında ve gönlünde yer etmiş kimseler olmalıdır.

Geçmişimizin aydınlık çağlarından görüşlerini titizlikle okuyarak, araştırarak öğreneceğimiz ve yararlanacağımız kimselerin başında Hacı Bektaş Veli gelmektedir. Hacı Bektaş Veli'nin düşünceleri dünya tarihinde insanların yükseldikleri çağlarda sıkı sıkıya sarıldıkları ve engin bir heyecanla besleyerek yepyeni bir dinamizm haline getirdikleri değerlerin tamamıdır. Bu değerleri Türkçe'nin üstün söyleyiş yeteneği ile vecizeleştirmiş, binlerce çiçekten topladığı özü, insanımıza sunarak Anadolu'da Selçukluların son dönemlerinde ortaya çıkan çürümeyi yok ederek yeni bir dirilişi yaratmıştır.

Hacı Bektaş Veli'nin büyüklüğü, toplumun yapı taşı olarak gördüğü geniş halk kitleleri içinde yaşayarak sıradan insanı yetiştirmiş olmasıdır. Toplum binasının taşları insandır. Toplum binasının taşlarını iyi

seçmediğiniz, yontmadığınız zaman ne kadar büyük mimar olursanız olunuz; binanın girişine ve çatısına ne kadar özen gösterirseniz gösteriniz; o bina çökmeye veya çirkin

--- 33 ---

bir görünüş arz etmeye devam edecektir. Yüksek medeniyetler ancak sıradan insanı yücelten ve yükselten medeniyetlerdir. İşte Hacı Bektaş Veli sıradan ve sade insana yönelmiş onun ruhunu ve beynini yetiştirmiştir.

Döneminde İran'ın sanat, felsefe ve siyasette büyük etkisine rağmen, o kaynağını asla buradan almamıştır. Çünkü İran'ın bu düşünceleri zakkum çiçekleri gibidir. Görünüşleri çok güzel ancak güzellikleri ölçüsünde de zehirlidir. Yalnızca bu konu ciltlerle araştırma konusu olacak aydınımızın gözünden kaçmış gerçeklerdir. Biz bunlardan sadece felsefe ve siyasete ait örnek vermek istiyoruz:

Kendi aydınının düşüncelerini uygulayan Türk Devlet adamları o duru ve dürüst düşüncelere dayalı olarak büyük, adil ve zengin devletler kurmuşlardır. Yusuf Has Hacib'in, Edip Ahmet'in düşünceleri, Kaşgarlı Mahmut'un kendimizi tanımaya yönelik büyük çalışmaları bu bakımdan bizim için sönmek bilmeyen ışık kaynaklarıdır.

İran siyasetnamelerini uygulayan Selçuklu'nun son dönem devlet adamları ise iki yüzlülük, riya, entrika ve siyasi ihtirasa dayanmışlar, yaptıkları bu hata ile içten içe çürümüşler ve nihayet Asya'dan gelen dinamik güçlerin ayakları altında yok olup gitmişlerdir. Tarihçilerimizin büyük bir kısmı bu olayda sürekli olarak "Moğol istilası" adıyla bu güçleri şiddetle tenkit etmişlerse de şurasını iyi bilmek gerekir ki, bir devletin devlet olmasının tek göstergesi hükümler olduğu toprakları koruma becerisine sahip olmasıdır. Ülkesini düşman saldırısı karşısında koruyamayan devlet adamlarına "Ya kadınlar gibi ağlamak ya da düşman askerlerinin atlarının ayakları altında ezilerek ölmek yakışır".

Selçuklu devlet adamlarının zayıf, insanı İran kültürünün gözlüğü ile yorumlayan devlet anlayışları, yok olmalarının temel sebepleri arasındadır.

Felsefede ise insanı içindeki duygu ve düşüncelerin uç noktalarına sürükleyen bütün anlayışların İran'dan geldiği, içine girdiği topluluklarda bir karışıklık ve isyan yarattığı açık bir gerçektir. Zaman zaman en kutsal düşüncelerin içine girerek onları yozlaştırdığının sayısız örneklerini verebiliriz.

Hacı Bektaş Veli her ne kadar Anadolu'ya Horasan üzerinden gelmişse de İran'ın yaldızlı fakat kof düşüncelerine dayanan bazı yorumlara itibar etmemiştir. Onun birinci dereceden kaynak olan kendi eserlerine ve hayatının kesinlik kazanmış dönemlerine baktığımız zaman bunu bütün açıklığı ile görürüz. O İslam'ın temel kitabı olan ve hiçbir şekilde tahrif edilmediği gibi değiştirilmeyen Kur'an-ı Kerim'i yorumlamış, sade bir Türkçe ile geniş halk kitlelerine anlatmıştır.

Düşünceleri doğrudan insanın iki yönünü esas almaktadır: Bunlardan biri insanın beyni, diğeri ise insanın gönlüdür. İnsanın yaşı ve sosyal seviyesi ne olursa olsun bu iki yönü ile yetiştirilirse büyük medeniyetler kuracak ruh ve heyecana sahip, insan sevgisi ile dolu olgunlaşmış bir kimse olur.

Bu yorumları sebebiyle inananları arasında oluşturduğu düşüncelerin bütün Balkanlara ve Macaristan'a kadar yayılması ve buralardaki kültür hareketlerinin kaynağı olması son derece dikkat çekici ve örnek almamız gereken unsurlardandır.

İnsanımızın beynini ve kalbini yeniden kuşatmak için onun izlediği yola ihtiyacımız vardır. İnsanımızın beyni ve ruhu doldurulduğu zaman Türk toplumunun harikalar yarattığını tarihten bir çok örnekle anlatmak mümkündür.

Hacı Bektaş Veli ' nin tarihin tozlu sayfaları arasında kalan özelliklerini üzerindeki toz bulutları açılarak gerçek yüzü ile gün ışığına çıktığı zaman Anadolu' da daha aydınlık, daha dinamik ve daha güçlü bir yeni Türk medeniyetinin oluşacağını söyleyebiliriz.